

Nr 112.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning
angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen
den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor;
given Stockholms slott den 1 mars 1946.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Förslag
till
förordning
angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni
1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

Härigenom förordnas, att 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

34 §.

Till centralkassa — — — andra stycket.

Centralkassas sammanlagda — — — sammanlagda utlåning.

Till en — — — från centralkassan.

Utän hinder av bestämmelserna här ovan må jordbruksekonomisk förening kunna i centralkassa erhålla kredit mot växel, som utställt av föreningen och avser betalning för varor eller tjänster, därest växeln är accepterad av medlem i jordbrukskassa och lån till beloppet skulle, i enlighet med bestämmelserna i 59 § denna förordning och med hänsyn till omfattningen av redan lämnad kredit, kunna beviljas medlemmen. Har centralkassa med tillämpning av vad nu sagts medgivit diskontering av växel, skall det belopp, till vilket medlemmen högst kunnat erhålla kredit i jordbrukskassan, anses hava tagits i anspråk till belopp motsvarande växelsumman; och åligger det centralkassan att om diskonteringen ofördröjligen underrätta jordbrukskassan för iakttagande härav.

56 §.

Av jordbrukskassas — — — till reservfond.

Då reservfonden — — — nyss sagts.

Utän hinder av vad ovan stadgats må, sedan minst tjugofem procent av årsvinsten avsatts till reservfonden, efter beslut å förenings- sammanträde av återstoden lämnas utdelning till medlemmarna å sådan del av deras insatser som överstiger deras i 53 § angivna minimiinsatser, dock högst efter en räntesats av fem procent.

Av årsvinsten, i den mån den ej erfordras för avsättning till reservfonden enligt vad i första och andra stycket sägs, må ock efter beslut å förenings- sammanträde kunna dels till medlemmarna återgåldas belopp, som under något föregående år å dem uttaxerats till täckande av förlust, dels ock lämnas utdelning å deras minimiinsatser, dock högst efter räntesats som nyss angivits.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i bestämmelserna rörande jordbrukets kreditkassor* samt anför därvid följande.

Inledning.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 juni 1945 har Svenska jordbrukskreditkassan gjort framställning om ändringar i olika hänseenden i de för jordbrukets kreditkassor gällande bestämmelserna, syftande till att möjliggöra en ytterligare utveckling av jordbrukskasserörelsen samt undanröja vissa olägenheter, som yppat sig vid bestämmelsernas tillämpning.

Över framställningen ha efter remiss yttranden avgivits av bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, fullmäktige i riksgäldskontoret, fullmäktige i riksbanken, 1945 års bankkommitté, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla en inom jordbruksdepartementet upprättad promemoria angående ifrågasatt ändring i bestämmelserna om kreditgivning från jordbrukets kreditkassor till jordbruksekonomiska föreningar.

Över promemorian ha remissyttranden avgivits av bank- och fondinspektionen, fullmäktige i riksgäldskontoret, fullmäktige i riksbanken, svenska jordbrukskreditkassan och 1945 års bankkommitté.

Jordbrukskasserörelsens organisation m. m.

De för jordbrukskasserörelsen nu gällande bestämmelserna äro upptagna i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor. Rörande verksamhetens organisation innehåller förordningen i huvudsak följande.

De lokala organen för kreditrörelsen utgöras av jordbrukskassor. Dessa skola vara sammanslutna till centralkassor för jordbrukskredit. Till centralkassorna kunna även anslutas jordbruksekonomiska föreningar. Ett för hela rörelsen gemensamt centralorgan utgör svenska jordbrukskreditkassan, i vilken centralkassorna skola vara medlemmar.

Svenska jordbrukskreditkassan har till ändamål att handhava utlåning till centralkassorna och till dessa anslutna jordbruksekonomiska föreningar, att anskaffa härför erforderliga medel ävensom öva kontroll och tillsyn över centralkassorna och jordbrukskassorna samt verka för jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet. Varje centralkassa erlägger en insats av femhundra kronor. Det för jordbrukskreditkassans lånerörelse erforderliga kapitalet anskaffas genom upplåning. Därest jordbrukskreditkassans förbindelser ej kunna infrias med anlåtande av dess egna tillgängliga medel, äger jordbrukskreditkassan infordra behövlige tillskott från centralkassorna. För jordbrukskreditkassans förbindelser svara centralkassorna i förhållande till högsta under räkenskapsåret oguldna kapitalbelopp av sina från jordbrukskreditkassan erhållna lån. Kan en centralkassa icke fullgöra den betalningsskyldighet, som till följd av denna ansvarighet åligger centralkassan, äro övriga centralkassor efter nyssnämnda grund till viss gräns ansvariga för bristen. Såsom grundfond för jordbrukskreditkassan har staten ställt till förfogande vissa svenska statens obligationer. Det åligger jordbrukskreditkassans styrelse att tillse, att för kredit, som av kassan lämnas jordbruksekonomisk förening, finnes fullt betryggande säkerhet. Jordbrukskreditkassan förvaltas av en styrelse om sju personer, av vilka en utses av Kungl. Maj:t, en av fullmäktige i riksgäldskontoret och en av fullmäktige i riksbanken. De fyra övriga väljas å föreningssammanträde.

Centralkassorna och jordbrukskassorna äro ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet. Jordbrukskassorna ha till uteslutande syfte att bereda kredit åt sina medlemmar, och centralkassornas väsentliga ändamål är att främja de anslutna jordbrukskassornas gemensamma syfte.

Till *centralkassa* skola vara anslutna minst femton jordbrukskassor. Varje jordbrukskassa är delaktig med en andel och skall erlägga en insats av etthundra kronor. Jordbruksekonomisk förening, som blivit antagen till medlem av centralkassa, skall teckna minst en andel och för varje andel erlägga en insats av etthundra kronor. Sistnämnda insatser sammanföras under benämningen jordbruksekonomiska föreningarnas insatskapital. För täckande av förlust äger centralkassa vid föreningssammanträde besluta om uttaxering å medlemmarna i förhållande till högsta under nästföregående räkenskapsår oguldna kapitalbelopp av deras från centralkassan erhållna lån. Centralkassa får ej bereda kredit åt andra än sina medlemmar. Från allmänheten äger centralkassa mottaga medel till förräntning å sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning och checkräkning. Staten har även till centralkassorna såsom grundfonder ställt till förfogande svenska statsobligationer. Centralkassas behållna årsvinst skall i regel i sin helhet avsättas till kassans reservfond, dock må å föreningssammanträde beslutas bl. a. att av

vinstmedlen skall lämnas utdelning till anslutna jordbruksekonomiska föreningar å deras insatser efter en räntesats av högst fem procent (27 §).

Medlemskap i *jordbrukskassa* kan ej, med visst undantag, vinnas av annan än i Sverige bosatt svensk medborgare, som är ägare eller brukare av jordbruksfastighet, eller här i landet registrerat aktiebolag, som har till ändamål att idka jordbruk. I motsats till vad som tidigare gällt kan ekonomisk förening icke vara medlem i jordbrukskassa utan endast i centralkassa. Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugo medlemmar. Varje medlem skall teckna minst en andel och därför erlægga en insats av tjugofem kronor. Insatserna sammanföras under benämningen jordbrukskassans insatskapital. Medlemmarna äro vid behov underkastade uttaxering i förhållande till taxeringsvärdena å sina fastigheter, dock icke under något räkenskapsår till mer än en halv procent av fastighetens värde. Av jordbrukskassas årsvinst skall, enligt 56 § jordbrukskassaförordningen, i regel minst 75 procent avsättas till reservfond. Först då reservfonden uppgår till 20 procent av utlåningen, må avsättningen understiga vad nu angivits. Jordbrukskassa äger ej idka annan rörelse än in- och utlåning av penningar och får icke förskaffa sig kredit på annat sätt än genom återbelåning hos centralkassan av fordringsbevis som belånats hos jordbrukskassan. Även jordbrukskassas kreditgivning är begränsad till dess medlemmar.

Centralkassornas in- och upplåningsrätt.

Gällande bestämmelser om centralkassornas in- och upplåningsrätt äro upptagna i 32 § förordningen om jordbrukets kreditkassor. De innebära, att centralkassas in- och upplåning ej får överstiga ett belopp, som motsvarar summan av

a) vissa likvida tillgångar (kontanta penningar, tillgodohavanden hos riksbanken, jordbrukskreditkassan, inländskt bankaktiebolag, å postgiro eller i obligationer);

b) fordringar på grund av lån mot säkerhet av inteckning i jordbruksfastighet inom 60 procent av taxeringsvärdet; och

c) tolv och en halv gånger centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital.

Enligt en i 82 § intagen övergångsbestämmelse må dock centralkassas sammanlagda in- och upplåning, om Kungl. Maj:ts medgivande erhålles, intill utgången av år 1946 uppgå till, förutom ett belopp motsvarande kassans nyssnämnda under a) och b) angivna tillgångar, femton gånger centralkassans och anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital.

I sin skrivelse den 16 juni 1945 har *jordbrukskreditkassan* framhållit att, ehuru under årens lopp vidtagits åtskilliga ändringar i de ursprungligen mycket restriktiva bestämmelserna för jordbrukskasserörelsen, åtskilliga av de nu gällande föreskrifterna dock kunde te sig mindre lämpliga ur synpunkten av rörelsens ändamål och aktuella betydelse som kreditgivare åt

jordbruket. Såsom skäl för en restriktiv inställning i fråga om jordbrukskasslagstiftningen har, enligt vad i skrivelsen anförts, tidigare ej sällan åberopats, att jordbrukskasserörelsen innan lättnader vidtoges borde visa sig äga jordbrukarnas liksom allmänhetens förtroende och även en så utbyggd organisation, att den kunde påtaga sig det ökade ansvar, som följde med större frihet särskilt på kreditgivningens område. Det kunde numera hävdas, att jordbrukskasserörelsen stode organisatoriskt väl rustad, och det ökade förtroendet för rörelsen syntes enligt jordbrukskreditkassans mening vitsordas av följande uppgifter angående omfattningen av rörelsens in- och utlåning.

	Inlåning från allmänheten, milj. kronor	Utlåning, milj. kronor
³¹ / ₁₂ 1920	2,1	3,7
» 1930	7,4	15,3
» 1940	72,9	115,1
³⁰ / ₄ 1945	176,5	165,1

En allmän översyn av gällande bestämmelser kunde därför enligt jordbrukskreditkassans uppfattning ifrågasättas och utredning härom hade beslutats av 1945 års ordinarie föreningssammanträde. Trängande behov av snar ändring föreläge emellertid i fråga om vissa stadganden, bland dem främst föreskrifterna om centralkassornas in- och upplåningsrätt.

Jordbrukskreditkassan har härutinnan framhållit, att den i 32 § givna ramen för inlåningen¹ visat sig otillräcklig. Hos ej mindre än halva antalet centralkassor (Mälardalens, Östergötlands, Gotlands, Malmöhus läns och Mellersta Sveriges) hade inlåningsgränsen vid vissa tillfällen redan tangerats och åtminstone någon centralkassa hade på grund därav fått vidtaga eljest icke motiverad begränsning av utlåningsverksamheten. I samma mån som den ekonomiska utvecklingen inom jordbruksnäringen medförde ökade krav på kreditgivning från kasserörelsens sida, komme säkerligen allt flera centralkassor genom inlåningsbegränsningen att ställas inför svårigheter att fylla sin uppgift på detta område.

Enligt jordbrukskreditkassans mening kunde övervägas dels att söka åstadkomma en ökning av inlåningsunderlaget genom att stärka fonder och insatskapital dels ock att utsträcka inlåningsrätten till att omfatta en större multipel av fonder och insatser.

I fråga om ökning av inlåningsunderlaget har jordbrukskreditkassan framhållit, att man inom kasserörelsen allmänt hyste ett livligt intresse för ökning av fonder och insatskapital men att vissa hinder föreläge mot en tillräckligt snabb utveckling på detta område. Överskottsmedel, som under senare år tagits i anspråk för nedskrivning å obligationer eller avskrivning å utestående fordringar, hade visserligen med samma verkan ur trygghetssynpunkt kunnat tillföras reservfonderna, men åtgärden hade tett sig synnerligen oförmånlig med hänsyn till därmed förbunden betydande skattebelastning. Under alla förhållanden måste avsevärd tid förflyta innan reserv-

¹ Med inlåning avses här, liksom i det följande, jämväl upplåning.

fonderna kunde påbyggas i sådan utsträckning, att inlåningsunderlaget därigenom nämnvärt ökades.

Förstärkning av insatskapitalet måste med hänsyn till det anförda, enligt jordbrukskreditkassans mening, te sig som den närmaste utvägen att med det egna kapitalets hjälp vidga inlåningsmöjligheterna. Om sättet för åstadkommande av en sådan förstärkning har jordbrukskreditkassan anført i huvudsak följande.

Det är uppenbart, att kasserörelsens utsikter att kunna draga till sig s. k. frivilligt insatskapital måste bliva beroende av i vilken utsträckning rörelsen kan tillförsäkra kapitalet skäligen avkastning. I detta sammanhang kan föreskriften i 56 § jordbrukskassaförordningen angående sättet för disponerande av jordbrukskassas vinst icke förbigås.

För centralkassornas del gäller enligt 27 §, att föreskriften om vinstens avsättande i sin helhet till reservfond icke skall utgöra hinder för att vinstbelopp disponeras för, bland annat, utdelning å jordbruksekonomiska föreningars insatser. Det är här i huvudsak fråga om förräntningen av det frivilliga insatskapitalet.

Jordbrukskassorna däremot åtnjuta ej ens beträffande det frivilliga insatskapitalet en liknande frihet att disponera årsvinsten för motsvarande förräntningsändamål. Då i dessa kassor enligt 56 § minst 75 procent av årsvinsten skall avsättas till reservfond, kunna högst 25 procent disponeras för förräntningen av insatsbelopp. Visserligen eftergives det angivna minimikravet på fondavsättning för det fall att reservfonden uppbringats till ett belopp, motsvarande 20 procent av jordbrukskassans utlåning, men denna lättnad kan icke på lång tid beräknas bliva aktuell för någon jordbrukskassa.

Att dessa bestämmelser i 56 § utgöra ett avsevärt hinder för att gottgöra ränta å insatser ligger i öppen dag. De innebära att kassorna, för att kunna fullgöra sina naturliga ränteförbindelser å det frivilligt satsade kapitalet, nödgas redovisa en årsvinst uppgående till minst fyra gånger det belopp, som erfordras för förräntningen. Tages härjämte det i samma proportion ökade behovet av skatteavsättningar i betraktande kommer man till att den skäligen förräntningen av det frivilliga insatskapitalet hos jordbrukskassorna — med hänsyn till de årliga vinstsiffror, som härför skulle erfordras — i många fall ligger utom det möjligas gräns.

En uppmjukning av reglerna om jordbrukskassas vinstdisposition i här angivna syfte synes jordbrukskreditkassan vara i hög grad påkallad. En ändring av 56 § till vinnande av jämställdhet mellan centralkassa och jordbrukskassa i nämnda hänseende kan i själva verket betraktas som en av de mest trängande reformerna i jordbrukskasselagstiftningen. Motiven för en sådan författningsändring måste också anses välgrundade. Det kan icke heller för en jordbrukskassa vara stridande mot principerna för en sund företagsekonomi, om anspråken på konsolidering genom avsättning till reservfond begränsas till vinstbelopp, som återstå sedan de »frivilliga» insatsbetalarnas skäligen ränteanspråk tillgodosetts.

Jordbrukskreditkassan har förklarat sig icke våga räkna med att enbart nu berörda lättnader med avseende å inlåningen skall kunna åvägbringa tillräcklig ökning av inlåningsunderlaget, i varje fall ej för den närmaste framtiden. Därför borde enligt kassans mening jämväl undersökas om en utsträckning av inlåningsrätten kunde anses befogad; och har kassan härom vidare anført i huvudsak följande.

Nu gällande inlåningsbestämmelser för kasserörelsen överensstämman i huvudsak med vad som gäller för sparbankerna. Emellertid lär det med fog kunna sägas, att de förhållanden inom de båda slagen av penninginrättningar, som ligga till grund för inlåningsreglernas utformning, ej äro fullt jämförbara.

Till en början bör beaktas den skillnad mellan organisationerna som innefattas däruti, att kasserörelsens kreditgivning författningsmässigt i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftkredit. Denna kredit är i huvudsak att hänföra till vad som i detta sammanhang kan betecknas såsom icke täckningsfri kredit, d. v. s. den för ändamålet erforderliga inlåningen kräver s. k. fondtäckning. Sparbankernas utlåningsrörelse är icke på motsvarande sätt utstakad. Ser man till de båda kreditorganisationernas utlåningsvolym som helhet, betyder det sagda, att kasserörelsen för att kunna fylla sin uppgift, sådan denna av lagstiftaren angivits, blir i behov av ett vidare inlåningsunderlag än det som erfordras för sparbankernas verksamhet.

Det nu anförda kan belysas med siffror ur statistiken. Enligt senast tillgängliga sparbanksstatistik (1942) uppgick sparbankernas totala utlåning till 3 297,1 miljoner kronor, varav ej mindre än 2 143,9 miljoner kronor utgjordes av täckningsfri utlåning, medan återstoden 1 153,2 miljoner kronor, bestod av utlåning, för vilken fondtäckning erfordrades. Den täckningsfria utlåningen motsvarar sålunda 65,0 procent och den täckningskrävande 35,0 procent av den totala utlåningsvolymen.

För centralkassornas vidkommande redovisas vid 1944 års slut den täckningsfria utlåningen med 67,3 miljoner kronor, motsvarande 43,9 procent av hela utlåningen, och den täckningskrävande utlåningen med 85,9 miljoner kronor, motsvarande 56,1 procent av hela lånestocken.

Även andra starka skäl kunna anföras till stöd för anspråk på lättnader i inlåningsbestämmelserna för centralkassorna. Ur den synpunkten, att inlåningsbegränsningen förestavats av hänsyn till insättarnas intresse av att en penninginrättning icke ikläder sig förbindelser i en omfattning, som icke motsvaras av företagets inre styrka, bör uppmärksammas, att anslutna jordbrukskassor och jordbruksekonomiska föreningar i viss utsträckning äro ansvariga för centralkassans förbindelser, en ansvarighet som i viss mån kan realiseras även utan samband med likvidation. En jämförbar ansvarighet åvilas jordbrukskassornas medlemmar för dessa kassors förbindelser. Denna solidariska ansvarighet innebär för centralkassorna en särskild styrka, som saknar motsvarighet för sparbankernas del. Medlemmarnas ansvarighet för centralkassans förbindelser bör ur insättarintressets synpunkt i princip vara jämförbar med säkerhetsfonder, och hinder borde således ej möta att ansvarigheten i någon form finge läggas till grund för inlåningen. Detta kunde ske så att med hänsyn till den extra säkerhet som ansvarighetsreglerna innebära inlåningsrätten utsträcker till att omfatta en större multipel av fonder och insatser. På samma sätt utgöra de grundfonder, som av staten ställts till kasserörelsens förfogande och vartill likaledes motsvarighet saknas hos sparbankerna, ett betydelsefullt bidrag till rörelsens ekonomiska soliditet, ägnat att stödja anspråken på inlåningsreglernas vidgande.

Ytterligare stöd för ett yrkande om vidgad inlåningsram kan hämtas i det förhållandet, att kasserörelsen — till skillnad från sparbankerna — icke ens i den utsträckning sparbankslagen medgiver kan inräkna bottenkrediten i s. k. »annan fastighet» i inlåningsunderlaget. Denna kreditstock utgör dock även för kasserörelsens del en tämligen riskfri placering, åtminstone om man nöjer sig med att såsom riskfri beteckna sådan kredit inom något lägre procenttal av taxeringsvärdet.

Jordbrukskreditkassan har ansett det nu anförda motivera, att inlåningsgränsen, såvitt den baseras på central- och jordbrukskassornas fond- och insatskapital, utsträcker till ett belopp motsvarande en större multipel av detta kapital än vad 32 § jordbrukskassaförordningen föreskriver. Emellertid har jordbrukskreditkassan icke funnit sig böra i första hand påyrka ändring av nämnda paragraf. I stället har kassan förordnat en mera tillfällig lösning, innebärande utsträckt giltighet under fem år för den i 82 § intagna, intill utgången av år 1946 gällande övergångsbestämmelsen och därvid samtidigt förutsatt, att bestämmelsen erhåller en något ändrad innebörd. Medan vid tillkomsten av stadgandet föredragande departementschefen underströk angelägenheten av att den däri medgivna in- och upplåningsrätten, motsvarande — förutom de i 32 § första stycket angivna tillgångarna — femton gånger centralkassans och anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital, icke kunde av centralkassa utnyttjas till en sådan ansvällning av rörelsen, att svårigheter uppstode att vid utgången av övergångsperioden begränsa inlåningen till därefter gällande relationstal, har jordbrukskreditkassan föreslagit att bestämmelsen, vilken hittills icke begagnas i något fall, i fortsättningen måtte givas en sådan tillämpning att den behöfliga ökningen av centralkassornas in- och upplåning möjliggjordes. Genom detta arrangemang skulle enligt jordbrukskreditkassans mening de tillfälliga svårigheterna överkommas, samtidigt som ökad erfarenhet hunne vinnas i frågan, huruvida en mera permanent ändring av författningens bestämmelser om inlåningsrätt kunde anses erforderlig.

Utlåningen till jordbruksekonomiska föreningar.

Jordbrukskreditkassan har vidare i skrivelsen den 16 juni 1945 hemställt om ändring av gällande föreskrifter rörande centralkassornas utlåning till jordbruksekonomiska föreningar. Jämkning i dessa föreningars lånerätt har jämväl ifrågasatts i förenämnda inom jordbruksdepartementet upprättade promemoria.

Enligt *gällande bestämmelser* kan centralkassas kreditgivning till jordbruksekonomisk förening bestå i beviljande av reservlån, kredit i räkning eller växeldiskontering. Kredit må lämnas endast mot säkerhet av pant i fast eller lös egendom eller fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas (35 §). Med hänsyn till intresset av en lämplig riskfördelning har centralkassas rätt att bereda kredit åt jordbruksekonomisk förening underkastats vissa begränsningar. Kreditgivningen är maximerad till fyra gånger föreningens eget kapital, beräknat på visst sätt. Därjämte föreskrives, att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksekonomiska föreningar icke får överstiga $\frac{1}{10}$ av centralkassans hela utlåning och att till en och samma förening ej får beviljas lån till högre belopp än som motsvarar $\frac{1}{25}$ av centralkassans totala utlåning (34 §). Förening kan, i den mån centralkassa icke berett föreningen kredit intill nyssnämnda maximum, erhålla lån till

återstående belopp hos jordbrukskreditkassan, vars sammanlagda utlåning till föreningar dock icke må överstiga åtta gånger beloppet av kassans reservfond.

Beträffande jordbrukskassas kreditgivning må anmärkas, att den sker i samma former som centralkassornas (58 §) och är maximerad på närmare angivet sätt, beträffande jordägande medlem till värdet av medlemmens fasta egendom (59 §). Såsom framgår av det förut sagda får kredit till jordbruksekonomisk förening icke meddelas av jordbrukskassa.

Jordbrukskreditkassan har i sin framställning uttalat, att de sålunda uppdragna gränserna för utlåningen till jordbruksekonomiska föreningar vore alltför snäva för att kasserörelsen skulle kunna i skäligen utsträckning stå föreningarna till tjänst. I avvaktan på en slutlig revision av utlåningsbestämmelserna borde som ett provisorium medgivas rätt för centralkassorna att disponera en femtedel — i stället för nu medgivna en tiondel — av hela sin utlåning till kreditgivning åt jordbruksekonomiska föreningar. Till motivering för denna sin uppfattning har jordbrukskreditkassan anfört i huvudsak följande.

Några restriktiva bestämmelser, jämförbara med dem som gälla för centralkassornas kreditgivning till ekonomiska föreningar, finnas icke i fråga om andra penninginrättningar. Såväl sparbanker som affärsbanker äga sålunda att fritt bedöma kreditfrågor av detta slag, naturligtvis med uppmärksammande av erbjuden säkerhets beskaffenhet liksom av andra omständigheter av betydelse. Tillräckliga skäl torde saknas att ställa jordbrukskasserörelsen i ett sämre läge. På grund av de jämförelsevis stora justeringar i jordbrukskassaförordningen, som ett fullständigt slopande av de nuvarande utlåningsbestämmelserna skulle innebära, har jordbrukskreditkassan likväl icke funnit sig böra för närvarande föreslå en sådan åtgärd. Det är emellertid att märka, att de jordbruksekonomiska föreningarnas kapitalbehov i samband med övergången till fredsförhållanden kan väntas bliva mycket stort, ej minst med tanke på föreningarnas byggnadsfrågor. Erfarenheten ger vid handen, att om jordbrukskasserörelsen ej förmår tillgodose hela kreditbehovet hos en ansluten förening, så går rörelsen i regel miste om varje kredit till föreningen. Detta står ju också i god överensstämmelse med sunda finansieringsprinciper.

Ur riskfördelningssynpunkt synes den väsentliga begränsningen innefattas i bestämmelsen att högst $\frac{1}{25}$ av utlåningen får ligga hos en och samma förening. Då den ekonomiska konsolideringen av centralkassorna genomsnittligt ännu ej kan anses ha nått önskvärd styrka, har jordbrukskreditkassan ansett sig icke böra för närvarande påkalla en ändring av denna spärregel. Samma betänkligheter kunna ej rimligen göras gällande i fråga om lättnader i den andra spärregeln att endast $\frac{1}{10}$ av centralkassans utlåning får vara placerad hos jordbruksekonomiska föreningar. Jordbrukets ekonomiska föreningar äro i allmänhet starkt inställda på egen ekonomisk konsolidering. Ej minst under krigsåren ha också stora framsteg gjorts i sådant hänseende. Det torde icke heller med fog kunna sägas, att jordbrukskasserörelsen hittills brustit i försiktighet, när det gällt att bedöma eventuella risker vid kreditgivning till ekonomiska föreningar, eller att rörelsen skulle ha åtnöjt sig med mindre goda säkerheter än andra kreditinstitut. Anledning torde saknas att för framtiden befara någon ändring härutinnan.

Jordbrukskreditkassan har framhållit, att dess nu nämnda förslag om ökning av maximum för centralkassas utlåning till jordbruksekonomiska föreningar borde ses jämväl i relation till förslaget om vidgad in- och upplåningsrätt.

I den inom jordbruksdepartementet upprättade *promemorian* har behandlats frågan om gränserna för centralkassas rätt att bevilja kredit genom diskontering av varuväxlar, som utställts av jordbruksekonomiska föreningar och accepterats av medlemmar i jordbrukskassor. Härom har, enligt uttalande i *promemorian*, delade meningar uppstått i kreditkassornas verksamhet. Det har sålunda satts i fråga, om det bör krävas, att kredit för varuväxlar skall tillsammans med centralkassas övriga utlåning till jordbruksekonomisk förening ligga inom de gränser för kreditgivningen, som angivas i 34 §. I betraktande av att acceptanten-jordbrukaren såsom huvudgäldenär är den i sista hand betalningsskyldige och föreningens förpliktelse såsom trasent å växeln närmast är att bedöma som en ansvarsförbindelse har ifrågasatts att i detta sammanhang fästa avseende i huvudsak vid acceptantens och endast i mindre mån vid föreningens kreditvärdighet. Av intresse har särskilt ansetts vara det fall, då föreningens krediträtt skulle genom växelns diskontering överskridas medan förhållandena samtidigt äro sådana, att acceptanten borde kunna i den jordbrukskassa han tillhör erhålla lån till belopp motsvarande växelskulden. I *promemorian* har framhållits, att under sådana omständigheter knappast syntes kunna med fog göras någon invändning mot att krediten finge beviljas inom jordbrukskasserörelsen.

För att få ett klart uttryck för att en dylik krediträtt skall anses medgiven, har, enligt uttalande i *promemorian*, en jämkning syntes böra vidtagas i gällande bestämmelser, innebärande att varuväxel under viss förutsättning må av jordbruksekonomisk förening diskonteras i centralkassa utan att föreningens lånerätt därigenom belastas. Växelbeloppet skulle följaktligen få lämnas å sido vid beräkning av den summa, till vilken föreningens kredit tages i anspråk. En sådan krediträtt har ansetts böra förefinnas för det fall, då lån motsvarande växelbeloppet skulle enligt föreskrifterna i 59 § kunna beviljas acceptanten.

I *promemorian* har framhållits, att den nu föreslagna ordningen förutsatte en intim samverkan mellan centralkassorna och jordbrukskassorna så att de förra kunde snabbt erhålla behövliga upplysningar för bedömning av diskonteringsfrågan och de senare underrättas om den belastning, som till följd av växeldiskonteringen borde påföras kassemedlemmens konto. En dylik samverkan syntes utan större svårigheter kunna ordnas.

Jordbrukskassornas verksamhetsområden.

Enligt *gällande bestämmelser* skall jordbrukskassas verksamhetsområde angivas i kassans stadgar (50 § första stycket). Vid fastställande av verksamhetsområdet måste beaktas, att detta skall vara sammanhängande och skilt från andra jordbrukskassors samt ej större än att kassemedlemmarnas

personliga och ekonomiska förhållanden kunna överblickas och följas av kassans ledning (51 §). En ändring av stadgarna med avseende å kassans verksamhetsområde vinner ej tillämpning förrän den godkänts av länsstyrelsen (50 § andra stycket).

Jordbrukskreditkassan har i skrivelsen den 16 juni 1945 uppgivit, att behov av en omprövning av centralkasseområdes uppdelning på jordbrukskasseseområden tid efter annan uppkomme. Rationaliseringssträvandena inom rörelsen hade redan tagit sig uttryck i sammanslagningar av kassor, en utveckling som torde komma att även i fortsättningen fullföljas. Vid sidan härav påginge en strävan att söka så långt möjligt anpassa jordbrukskassornas verksamhetsområden efter kommunikationsförhållandena. Önskvärda jämkningar i jordbrukskasseseområdena försvårades av den omständliga procedur som bleve följden av att verksamhetsområdena skulle angivas i kassornas stadgar. Frågan måste först behandlas vid två stämmor hos vederbörande jordbrukskassor samt därefter prövas av länsstyrelsen, vars bedömning av ärendet knappast kunde grundas på skäl, som sammanhängde med kasserörelsens inre organisatoriska problem. Denna prövning syntes ej heller påkallad av något allmänt intresse, motsvarande det som låge till grund för den likartade anordningen för sparbanker, vid det förhållandet att jordbrukskasseseförordningen sörjde för att envar kassas område bleve sammanhängande och skilt från andra jordbrukskassors. Det syntes följaktligen vara väl motiverat, att beskrivningen av jordbrukskassas verksamhetsområde uteslötes ur stadgarna. I stället syntes frågor om ändring av verksamhetsområdena lämpligen böra underställas jordbrukskreditkassans prövning.

Centralkassas och jordbrukskassas rätt att förvärva andelar i fastighetsförening.

Enligt *gällande bestämmelser* äga centralkassor och jordbrukskassor rätt att förvärva fast egendom — utom till skyddande av fordran — endast såvitt fråga är om fastighet, som är avsedd för kassans inrymmande. Sagda kassor få ej heller förvärva annan lös egendom än penningar, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt inventarier (36 och 60 §§).

Jordbrukskreditkassan har framhållit, att under senare tid flerstädes i landet framkommit planer på att sammanföra den ekonomiska föreningsrörelsens olika organ i gemensamma lokaler på platser, där sådant ur olika synpunkter kunde anses lämpligt. Värdet och betydelsen av en sådan lösning av de olika jordbruksorganisationernas lokalfrågor vore uppenbar. Formen för en samverkan torde bliva, att organisationerna var på sin ort förvärvade andelar i ett gemensamt »föreningshus» i proportion till den omfattning, i vilken varje organisation beräknade att taga byggnadens lokaler i anspråk. För centralkassornas och jordbrukskassornas del utgjorde nyssnämnda författ-

ningsföreskrifter ett hinder för en önskvärd medverkan i planer av antytt slag. Lokalfrågans ordnande på denna väg förutsatte nämligen förvärv av andelar, vilka bleve att betrakta som lös egendom. Med hänsyn till vad sålunda anförts syntes det jordbrukskreditkassan angeläget, att berörda hinder undanröjdes genom erforderlig författningsändring.

Jordbrukskassas rätt att bevilja kredit åt sina funktionärer.

I fråga om kredit till funktionärer inom jordbrukskasserörelsen innehålla *gällande bestämmelser*, att lån i jordbrukskassa ej må utestå mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot eller suppleant i jordbrukskassans styrelse eller tjänsteman hos kassan svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman, med mindre styrelsen för centralkassan lämnat medgivande härtill (58 § sjätte stycket). Till denna föreskrift finnas vissa motsvarigheter i lagen om bankrörelse och i sparbankslagen.

Jordbrukskreditkassan har funnit bestämmelsens avfattning oklar såtillvida, att därav enligt kassans mening icke framginge, huruvida ett förhandsmedgivande av centralkassans styrelse förutsattes eller om det vore tillräckligt, att styrelsen i efterhand prövade krediten. För att möjligheterna för ifrågavarande personer att erhålla kredit inom kasserörelsen icke skulle onödigt försvåras har jordbrukskreditkassan föreslagit sådan ändring av bestämmelsen, att allenast prövning i efterhand bleve erforderlig. I förevarande avseende har jordbrukskreditkassan anfört i huvudsak följande.

Bank- och fondinspektionen har hävdad den meningen, att för kreditgivning från jordbrukskassa till dennas funktionärer kräves förhandsmedgivande av centralkassans styrelse. En dylik tolkning medför avsevärda olägenheter för jordbrukskasserörelsen. Särskilt i fråga om mindre, tillfälliga krediter, exempelvis växelkrediter, kunna enligt jordbrukskreditkassans mening sakliga skäl knappast motivera den omgång, som är förenad med inhämtande varje gång av centralkassans förhandsmedgivande. Att verkställa förhandsprövning i form av limitering, vilket torde vara ett vanligt tillvägagångssätt när det gäller affärsbankers kreditgivning till affärsmän, har för ifrågavarande slag av jordbrukskrediter ansetts vara förenat med stora praktiska svårigheter. Det bör beaktas, att kretsen av de personer i förtroende- och tjänstemannaställning, vilkas kreditmöjligheter i jordbrukskassorna beröras av bestämmelsen, kan beräknas till omkring 7 000. De fall, då lånefrågor på grund av lagbestämmelsen skola hänskjutas till centralkassornas förhandsprövning, bliva följaktligen mångfaldiga. Före 1942 års jordbrukskassaförordning fanns ingen motsvarande bestämmelse. Ehuru det icke är utslutet att i något enstaka undantagsfall ett missbruk av förtroendeställning kan ha förekommit, torde därigenom några förluster såvitt bekant knappast ha uppkommit. Och skulle förluster ha uppkommit, är det ingalunda säkert att en förhandsprövning av centralkassans styrelse skulle ha avvärjt desamma.

Det synes därför jordbrukskreditkassan vara fullt tillräckligt, om en beviljad kredit till funktionär i efterhand prövas av centralkassans styrelse. En ändring av förordningen av sådan innebörd skulle tvinga jordbrukskassornas styrelser till särskild omsorg och noggrannhet vid behandlingen av

funktionärers låneärenden, ej minst med avseende på säkerhetsfrågan. Det bör ankomma på centralkassan att utan omgång handlägga sådant ärende samt snarast giva jordbrukskassan besked i saken. Har centralkassan ansett sig icke kunna godkänna jordbrukskassas beslut i sådant låneärende, blir jordbrukskassan givetvis skyldig att snarast vidtaga erforderliga åtgärder för ifrågavarande kredits avveckling. Emellertid bör förutsättas, att även efter en ändring av åsyftad innebörd jordbrukskassorna skola låta sig angeläget vara att hänskjuta frågor om större krediter åt funktionärer till centralkassans förhandsgranskning. Härom bör jordbrukskreditkassan kunna utfärda anvisningar.

Yttrandena.

I några yttranden har uttalats önskvärdheten av att de nu framlagda ändringsförslagen upptoges till behandling först i samband med den allmänna översyn av jordbrukskasselagstiftningen, som jordbrukskreditkassan enligt uppgift förberedde. *Bank- och fondinspektionen* har framhållit att, då kasserörelsen i organisatoriskt avseende ännu icke uppnått önskad stabilitet och effektivitet, restriktiva bestämmelser rörande verksamheten alltjämt vore påkallade. Med hänsyn till att föreskrifterna så nyligen ändrats syntes rörelsen bäst betjänt med någon tids andrum för organisatoriskt uppbyggnadsarbete. Då därjämte frågan om hela kreditväsendets omorganisation för närvarande vore föremål för utredning, borde anstå med författningsändringar, som icke vore oundgängligen nödvändiga eller som icke avsåge rena detaljer. *Fullmäktige i riksbanken* samt *1945 års bankkommitté* ha gjort uttalanden i samma riktning.

Om lämpligheten av de författningsändringar jordbrukskreditkassan föreslagit i syfte att öka centralkassornas in- och upplåningsrätt ha de hörda myndigheterna och sammanslutningarna uttalat olika meningar. Förslaget att söka förstärka jordbrukskassornas insatskapital genom att medgiva viss förräntning av de frivilliga insatserna har i princip vunnit anslutning i yttrandena. Däremot har förslaget om en provisorisk ökning av in- och upplåningsrätten till att omfatta en större multipel av fonder och insatser i allmänhet avstyrkts.

Till en början må här återgivas vissa uttalanden och uppgifter av *bank- och fondinspektionen*, ägnade att belysa de utvecklingsmöjligheter som föreligga för kasserörelsen inom ramen för nuvarande bestämmelser. Inspektionen har inledningsvis framhållit, att den rikliga penningtillgången under krigsåren för centralkassornas del liksom för övriga penninginrättnings vidkommande medfört en starkt ökad inlåning från allmänheten. Då tillväxten av det egna kapitalet i allmänhet icke varit tillräcklig för att kompensera inlåningsökningen hade följden blivit, att marginalen mellan den högsta tillåtna och den faktiska inlåningen krympt, i några fall hade gränsen för inlåningsrätten till och med vid vissa tillfällen tangerats. Inlåningsmarginalens krymning hade, såsom jordbrukskreditkassan framhållit, inneburit jämväl att kassornas möjligheter att öka utlåningen minskat. Genom att placera de in-

lånade medlen i vissa av lagstiftaren såsom särskilt säkra ansedda slag av tillgångar — guldkantade obligationer, botteninteckningar etc. — kunde kassorna visserligen inom vida gränser öka såväl den totala inlåningen som den totala utlåningen. Men om medlen användes för mera riskbetonad utlåning, erfordrades täckning av eget kapital på sätt i framställningen närmare angivits. Då inlåningen nått den gräns, som svarade mot det aktuella inlåningsunderlaget, kunde därför den riskbetonade utlåningen icke ökas utan en motsvarande ökning av det egna kapitalet. Härav framginge, att det uppkomna problemet i själva verket kunde sägas vara mera ett utlånings- än ett inlåningsproblem.

Med ledning av ställningsöversikter från centralkassorna för den 31 december 1945 och vissa under hand erhållna uppgifter har inspektionen gjort följande uppställning över den för kassorna i förevarande avseende aktuella situationen.

Sammanställning av centralkassornas utlåning samt beräknad inlåningsmarginal.

(1 000-tal kronor.)

Centralkassa	Utlåningen				Marginal för ökad inlåning		
	Hela utlåningen		Riskbetonad utlåning		Kronor	I % av riskbetonad utlån. enl. kol 4	I % av ökning av riskbetonad utlån. enligt kol. 5
	^{31/12} 1945	ökning 1945	^{31/12} 1945	ökning 1945			
1	2	3	4	5	6	7	8
Gotlands.....	6 479	903	4 671	730	813	18	111
Gävleborgs läns.....	17 582	2 339	9 430	1 124	5 483	58	490
Malmöhus läns.....	10 091	1 447	5 795	723	2 193	38	300
Mellersta Norrlands.....	22 180	2 962	10 117	1 357	13 244	130	980
Mellersta Sveriges.....	19 205	3 344	9 974	884	2 651	27	300
Mälarprovinsernas.....	23 928	4 647	14 403	3 246	2 973	21	92
Södra Sveriges.....	23 975	5 064	14 589	2 879	5 733	40	200
Västra Sveriges.....	20 556	2 986	10 763	1 648	3 309	31	200
Östergötlands.....	26 642	4 691	16 317	1 961	4 102	25	210
Övre Norrlands.....	16 376	2 851	7 670	682	5 299	69	777
	187 014	31 234	103 729	15 234	45 800		

Anmärkning:

De i kolumn 6 lämnade uppgifterna angående inlåningsmarginalen representera även den möjliga ökningen i respektive kassor av den riskbetonade utlåningen. Uppgifterna avse marginalen per 31 december 1945 med tillägg för de olika centralkassorna av:

dels den marginalökning, som uppstår i samband med överföringen till fonderna av centralkassornas och anslutna jordbrukskassors för år 1945 redovisade vinster m. m., samt

dels den marginalökning, som beräknas uppstå på grund av att huvudparten av krediterna mot säkerhet av inteckningar mellan 60 och 70 % av taxeringsvärdena genom höjda taxeringsvärden kunna överföras till utlåningen mot säkerhet av inteckningar inom 60 % av jordbruksfastighets taxeringsvärde (täckningsfri utlåning).

För Malmöhus läns centralkassa innesluta uppgifterna i kolumn 6 den ökning av marginalen, som uppstår därigenom, att till centralkassan inbetalas en redan avtalad frivillig medlemsinsats å 80 000 kronor, som medför en ökning av marginalen med 1 000 000 kronor.

I anslutning härtill har inspektionen framhållit, att frågan om en ökning av inlåningsmöjligheterna för flertalet centralkassor icke syntes kunna betecknas som överhängande. Den nuvarande inlåningsmarginalen vore för dem mer än tillräcklig för att medgiva en rimlig utveckling av verksamheten under de närmaste åren. Endast för Gotlands samt Mälardöningarnas centralkassor förelåge en snävare marginal. Dessa centralkassor kunde otvivelaktigt snart nog komma i det läget, att en begränsning av den täckningspliktiga utlåningen bleve erforderlig med hänsyn till gällande inlåningsbestämmelser. Att endast härav draga den slutsatsen att ramen för centralkassornas verksamhet gjorts för snäv torde dock vara förhastat. De för kassorna gällande inlåningsbestämmelserna hade liksom motsvarande bestämmelser för sparbanker och affärsbanker tillkommit i insättarnas intresse och hade avvägrats icke efter vederbörande penninginstitutets kapitalbehov utan efter beskaffenheten i riskhänseende av institutets utlåningsverksamhet. Att inlåningsmarginalen krympt särskilt mycket för Gotlands centralkassa sammanhängde med att denna kassa haft de jämförelsevis högsta omkostnaderna och uppvisat de svagaste årsresultaten, varför kassan icke kunnat i samma utsträckning som andra stärka sin fondställning med vinstmedel. För Mälardöningarnas centralkassas del vore skälet en förhållandevis stor riskbetonad utlåning, särskilt till ägare av trädgårdsfastigheter.

Beträffande förslaget att söka underlätta en ökning av inlåningsunderlaget genom att bereda skälig avkastning å insatskapitalet har *bank- och fondinspektionen* framhållit, att den av jordbrukskreditkassan i förevarande avseende ifrågasatta författningsändringen uppenbarligen skulle befördra insatskapitalets tillväxt. Det frivilliga insatskapitalet kunde visserligen icke sägas vara i samma mening stabilt som det i reservfonden bundna kapitalet och vore därför icke i lika hög grad som detta ägnat att läggas till grund för inlåningen. Vidare borde icke heller bortses från att kassorna kunde komma i en viss beroendeställning till de medlemmar som gjort insatserna. Emellertid syntes dessa olägenheter icke inspektionen så stora, att de borde tillmätas avgörande betydelse. Då det ur synpunkten av rörelsens fortsatta utveckling vore angeläget, att inlåningsunderlaget ökade, ville inspektionen för sin del tillstyrka en viss eftergift i kravet på vinstens fondering. Att härvid gå så långt som jordbrukskreditkassan föreslagit syntes knappast vara erforderligt för vinnande av det ifrågavarande syftet och vore ej heller ur konsolideringssynpunkt önskvärt. En lämplig avvägning mellan de olika intressena hade inspektionen ansett vara, att jordbrukskassa medgäves rätt att disponera uppkommen vinst för ifrågavarande ändamål först sedan en fjärdedel av vinsten avsatts till reservfonden. Det utdelade beloppet borde icke benämnas ränta utan utdelning.

Svenska bankföreningen har likaledes förordat rätt för jordbrukskassa att å frivilligt insatskapital lämna utdelning sedan viss del av vinsten, förslagsvis en fjärdedel, avsatts till reservfond.

Sparbanksinspektionen samt *fullmäktige i riksgäldskontoret* och *i riksbanken* ha i huvudsak icke haft något att invända mot jordbrukskreditkassans förslag i förevarande avseende.

1945 års *bankkommitté* har uttalat att, då den ifrågasatta ändringen otvivelaktigt skulle verka i den riktning jordbrukskreditkassan åsyftat och härigenom en i och för sig önskvärd breddning av inlåningsunderlaget skulle kunna komma till stånd, kommittén för sin del icke hade något att erinra mot en eftergift i kravet på vinstens användande för reservfundsändamål. Emellertid kunde icke bortses från att det i reservfonderna bundna kapitalet vore mera stabilt än det frivilliga insatskapitalet och även ur andra synpunkter vore det angeläget, att avsättningarna till reservfonderna icke helt upphörde. Utdelning å frivilliga insatser borde därför få ske först sedan någon del av vinsten — förslagsvis en tredjedel — avsatts till reservfonden.

I anledning av jordbrukskreditkassans förslag om provisorisk utsträckning av inlåningsrätten — vilken skulle möjliggöras genom förlängd giltighet och ändrad tillämpning av den i 82 § jordbrukskassaförordningen upptagna övergångsbestämmelsen — ha *fullmäktige i riksgäldskontoret* uttalat, att i kasserörelsens eget intresse stor försiktighet borde iakttagas då det gällde att lätta på de restriktiva föreskrifterna för in- och utlåning m. m. Då jordbrukskreditkassans förevarande förslag emellertid icke syntes kunna medföra några större risker men däremot kunna vara ägnat att öka möjligheterna för en fortsatt sund utveckling av kasserörelsen, hade fullmäktige i stort sett intet att erinra mot förslaget.

Fullmäktige i riksbanken ha förklarat sig icke vilja motsätta sig den föreslagna dispensrätten, vid vars tillämpning Kungl. Maj:t finge tillfälle att bedöma huruvida i det föreliggande fallet någon risk ur insättarnas synpunkt kunde finnas. En *minoritet* inom fullmäktige har avstyrkt förslaget och därvid i huvudsak åberopat, att mindre stränga bestämmelser för centralkassorna än för sparbankerna ej vore motiverade, i synnerhet som kassornas utlåning vore mera riskbetonad, att ökad fondbildning vore den väg som borde väljas för att förbättra inlåningsunderlaget, att fråga om ökad inlåningsrätt för affärsbankerna funnits böra anstå i avbidan på resultatet av pågående utredning angående kreditväsendets omorganisation samt att de höjningar av taxeringsvärdena, vilka ägt rum vid 1945 års allmänna fastighetstaxering, medfört en vidgning av inlåningsunderlaget.

Bank- och fondinspektionen har bestämt motsatt sig förslaget och anført i huvudsak följande.

Vid bedömandet av förevarande fråga bör den ledande synpunkten vara insättarnas säkerhet. Jämförelser av den art jordbrukskreditkassan anställt mellan centralkassornas och sparbankernas behov av kapital för sin rörelse äro därför icke relevanta. Den omständigheten, att centralkassorna — i enlighet med rörelsens uppgift att i första hand tillgodose jordbrukets behov av driftkredit — placera en större del av sina tillgångar i riskbetonad utlåning än sparbankerna och i följd härav ha behov av bredare underlag för inlåningen än dessa, torde icke med fog kunna tagas till intäkt för anspråk på en lägre och för insättarna oförmånligare täckningsprocent än

den, som gäller för sparbankerna. De båda av jordbrukskreditkassan särskilt åberopade, till rörelsens soliditet bidragande faktorerna, nämligen medlemmarnas solidariska ansvar och de av staten tillskjutna grundfundsobligationerna, ha beaktats redan vid fastställandet av nu gällande inlåningsbestämmelser.

Vid jämförelse med affärsbankerna må framhållas, att krediter åt jordbrukare visserligen i allmänhet innebära förhållandevis små förlustrisker. Å andra sidan måste med tanke på eventuella jordbrukskriser kreditgivningens ensidiga inriktning anses åtminstone på lång sikt innebära en svaghet. Beträffande lånestockens sammansättning bör jämförelse göras med kreditgivningen i de affärsbanker, som i storleksordning ungefärligen motsvara centralkassorna. Därvid framgår, att genomsnittskrediterna för några av de större centralkassorna icke äro avsevärt lägre än motsvarande belopp hos ett antal mindre affärsbanker.

Bank- och fondinspektionen har slutligen framhållit att, sedan nu gällande gränser för centralkassornas inlåning år 1942 fastställdes, enligt inspektionens mening icke inträffat något som från säkerhetssynpunkt kunde motivera en utvidgning av de då fastställda gränserna. Fastmera skulle i motsatt syfte kunna framhållas rörelsens strävan att i vidgad omfattning tillgodose de jordbruksekonomiska föreningarnas kreditbehov, en utveckling som uppenbarligen innebure en viss riskökning. Som förut visats hade rörelsen även inom den nuvarande ramen mycket betydande utvecklingsmöjligheter. I de undantagsfall då marginalen för ökad inlåning för närvarande vore något knapp, sammanhängde detta med förhållanden, som gjorde det särskilt angeläget, att rörelsens omfattning icke ökade utan en motsvarande inre konsolidering.

Sparbanksinspektionen har likaledes avstyrkt förslaget om ändring i gällande legala begränsning av inlåningsrätten och i första hand framhållit, att frågan om lättnader härutinnan icke finge bedömas endast med hänsyn till kasserörelsens deklarerade behov utan jämväl göras beroende av det allmännas intresse av ökad inlåning och av förutsättningarna härför ur säkerhetssynpunkt. Det borde beaktas, att inlåningsrätten för affärsbankerna vore betydligt mera restriktiv och att centralkassornas inlåningsrätt även vore större än sparbankernas så till vida som centralkassa men icke sparbank finge såsom täckningsfri tillgång medtaga fordran på grund av lån, för vilket säkerheten utgjordes av inteckning i jordbruksfastighet mellan 50 och 60 procent av taxeringsvärdet. Centralkassornas redan nu mycket vidsträckt inlåningsrätt kunde endast förklaras genom tillvaron av medlemmarnas begränsade personliga ansvarighet och grundformerna. Någon anledning att bereda centralkassorna ytterligare förmåner i detta hänseende föreläge ej.

1945 års bankkommitté har avstyrkt förslaget under framhållande, bland annat, att frågor om ändring i kreditinstitutens inlåningsrätt, vilka uppkommit även för affärs- och sparbanker, borde lösas i ett sammanhang.

Jämväl *Svenska bankföreningen* och *Svenska sparbanksföreningen* ha ställt sig avvisande till förevarande förslag. Sistnämnda förening har uttalat den mening, att inlåningsrätten i den mån den grundades på fonder i princip borde vara större för sparbankerna än för centralkassorna, i betraktande

av att sparbankernas medelsplacering hade ett väsentligt större reellt säkerhetsunderlag än kasserörelsens driftkredit till jordbruket.

Jordbrukskreditkassans förslag om medgivande för centralkassa att utsträcka kreditgivningen till jordbruksekonomiska föreningar intill en femtedel av kassans hela utlåning har blivit avstyrkt i flertalet yttranden. Endast *fullmäktige i riksgäldskontoret* ha förklarat sig icke ha något att erinra mot förslaget.

Bank- och fondinspektionen har i sitt yttrande inledningsvis påpekat, att en ökad utlåning till de ekonomiska föreningarna i vissa situationer skulle kunna minska kasserörelsens möjligheter att fylla sin av statsmakterna föreskrivna huvudsakliga uppgift, nämligen att bereda jordbrukarna gynnsamma kreditmöjligheter. I anledning av jordbrukskreditkassans påstående, att de i författningen angivna gränserna för utlåningen till jordbruksekonomiska föreningar vore alltför snäva och att därför en omedelbar ändring härutinnan vore av nöden, har inspektionen undersökt i vilken utsträckning centralkassornas kreditgivning för närvarande avser dylika föreningar. Resultatet har redovisats i följande tabell.

Sammanställning rörande centralkassornas utlåning till jordbruksekonomiska föreningar per den 31 december 1945.

(1 000-tal kronor)

Centralkassa	Utlåning till jordbrukskassor (Beviljad kredit)	Utlåning till ekonomiska föreningar			Marginal för ytterligare kredit till ekonomiska föreningar
		Enligt författningen högst medgiven kredit	Beviljad kredit		
			Kronor	kol. 4 i % av kol. 3.	
1	2	3	4	5	6
Gotlands	6 135	682	344	50 %	338
Gävleborgs läns	17 134	1 904	448	25 %	1 456
Malmöhus läns	9 857	1 095	233	21 %	862
Mellersta Norrlands	21 612	2 400	569	24 %	1 831
Mellersta Sveriges	18 284	2 031	921	45 %	1 110
Mälardalens län	22 528	2 503	1 400	56 %	1 103
Södra Sveriges	21 959	2 440	2 016	82 %	424
Västra Sveriges	19 915	2 213	641	29 %	1 572
Östergötlands	24 774	2 753	1 867	68 %	886
Övre Norrlands	15 386	1 710	990	58 %	720
	177 584	19 731	9 429		10 302

Anmärkning:

Ytterligare krediter till jordbruksekonomiska föreningar hava utlämnats av Svenska jordbrukskreditkassan. Beloppet härav utgjorde den 31 december 1945 764 000 kronor.

Beträffande Gotlands centralkassa bör framhållas, att centralkassans utlåning till ekonomiska föreningar, vilken regelmässigt är underkastad vissa säsongfluktuationer, under år 1945, då den var som högst, utgjorde ca 540 000 kronor.

Bank- och fondinspektionen har sammanfattningsvis framhållit, att vid senaste årsskiftet föreningskrediternas sammanlagda belopp i flertalet kassor legat inom hälften av det belopp som fått disponeras för ändamålet, att

i fyra kassor utlånats mindre än en tredjedel av det tillåtna beloppet och att endast i två kassor den faktiska utlåningen överstigit två tredjedelar av den högsta tillåtna. Marginalen för ökad utlåning till jordbruksekonomiska föreningar hade i halva antalet kassor överstigit en miljon kronor.

Inspektionen har vidare ansett böra beaktas, att centralkassorna i viss utsträckning beviljat även stora, affärsbetonade krediter till ekonomiska föreningar. Med hänsyn till att därmed vore förenade särskilda risker och till att jordbrukskasserörelsen ännu icke vore så väl rustad i organisatoriskt avseende ansåge inspektionen, att centralkassorna icke borde få inlåta sig på en väsentligt ökad kreditgivning till de ekonomiska föreningarna och särskilt icke till de större. Begränsade rörelsen sin kreditgivning till de mindre och medelstora föreningarna, syntes rörelsen även med nuvarande regler kunna tillgodose dessa föreningars rimliga kreditbehov för avsevärd tid framåt.

I stort sett samma synpunkter ha anförts av *fullmäktige i riksbanken*, som därjämte framhållit, att frågan om beviljandet av större krediter till de jordbruksekonomiska föreningarna sammanhänge med gränsdragningen mellan centralkassornas och Aktiebolaget jordbrukarbankens verksamhetsområden.

1945 års bankkommitté har erinrat om att maningar till särskild försiktighet vid kreditgivningen till jordbruksekonomiska föreningar uttalats från statsmakternas sida under förarbetena till såväl gällande jordbrukskasseförordning som tidigare författningar i ämnet (jfr bl. a. bankoutskottets utlåtande nr 41/1942 s. 31).

Svenska bankföreningen har framhållit, att kreditgivningen till de jordbruksekonomiska föreningarna ofta förutsatte synnerlig erfarenhet på kreditprövningens område tillika med bankteknisk erfarenhet, egenskaper vilka av naturliga skäl icke kunde i tillräcklig mån påräknas inom en bankverksamhet med jordbrukskasserörelsens allmänna läggning.

Emot det i förenämnda promemoria framlagda förslaget om utvidgad rätt för jordbruksekonomisk förening att diskontera varuväxlar i centralkassa ha *fullmäktige i riksgäldskontoret* och *riksbanken* icke haft något att erinra beträffande huvudsaken.

Svenska jordbrukskreditkassan har uttalat, att kassan gärna skulle sett, att jordbruksekonomisk förening medgivits rätt att generellt diskontera kundväxlar i centralkassa utan att föreningens egentliga lånerätt i kassan däri genom belastades. En dylik växels karaktär av närmast ansvarsförbindelse från föreningens sida kunde enligt kassans mening ha motiverat en sådan bestämmelse. Emellertid syntes det i promemorian framlagda förslaget tillgodose kasserörelsens aktuella behov. Kundväxlar kunde i vissa fall grunda sig på att den ekonomiska föreningen presterat icke varor utan vissa tjänster. Detta gällde exempelvis maskinföreningar. Kassan förutsatte, att jämväl växlar som avsåge likvid för tjänster finge behandlas på det sätt som i promemorian förordats för växlar avseende levererade varor.

Bank- och fondinspektionen, som avstyrkt ändringsförslaget, har framhållit, att detta innebure ett klart avsteg från de år 1942 fastställda reglerna för kassornas verksamhet och även från den rådande uppfattningen att krediter

för varuväxlar borde betraktas som utlåning till leverantörerna och icke till köparna. Enligt inspektionens mening hade något egentligt behov av den föreslagna författningsändringen icke visats. Denna kunde ej anses försvarlig ur kreditsäkerhetssynpunkt och den vore ägnad att framkalla och bevara en osund skuldsättning hos de föreningar som utnyttjade de ökade kreditmöjligheterna. Det vore principiellt betänkligt, att krediter av alldeles samma beskaffenhet skulle belasta ena gången den diskonterande föreningens lånerätt i centralkassan och andra gången acceptantens lånerätt i vederbörande jordbrukskassa. För övrigt vore det icke uteslutet att en viss kredit, som då den beviljades påfördes vederbörande förening, sedermera, då föreningens kreditmöjligheter bleve ansträngda, överfördes å acceptanten. Att en sådan anordning vore ägnad att fördunkla kreditbegreppet och utsudda gränsen mellan »egna krediter» och »ansvarsförbindelser», vore enligt inspektionens mening uppenbart. Den skulle även avsevärt försvåra för såväl tillsynsmyndigheten som rörelsens egna kontrollorgan att få en tillförlitlig bild av kreditgivningen till de ekonomiska föreningarna.

Till utvecklande av sin uppfattning att den ifrågasatta ökningen av föreningarnas lånerätt icke vore behövlig och ej heller försvarlig ur kreditsäkerhetssynpunkt har bank- och fondinspektionen anfört i huvudsak följande.

Vid bedömandet av författningsändringens angelägenhet torde i första hand böra utredas, i vilken utsträckning de jordbruksekonomiska föreningarna tagit i anspråk sin lånerätt enligt nu gällande lagstiftning. En av bank- och fondinspektionen i sådant avseende gjord sammanställning utvisar, att antalet ekonomiska föreningar, som vid tidpunkten för senaste undersökning i respektive centralkassor, åtnjöto krediter inom jordbrukskasserörelsen, utgjorde tillhopa 155, fördelade med 133 på fastlandet och 22 på Gotland. Av de på fastlandet verksamma föreningarna hade icke mer än en enda till fullo utnyttjat sin lånerätt; merendels hade dessa föreningar tagit i anspråk endast en mindre del av det tillåtna kreditbeloppet. Hänsyn har här tagits även till den växeldiskontering i jordbrukskassor, som i några undantagsfall förekommit.

På Gotland hade i oktober 1944, då bank- och fondinspektionen såg sig föranlåten att ingripa mot kreditgivningen därstädes genom vissa förelägganden, fjorton föreningar — samtliga anslutna till Gotländska lantmännens centralförening — erhållit krediter utöver den i författningen angivna maximigränsen. Sju föreningar hade förskaffat sig krediter i jordbrukskassor genom att där diskontera å kassamedlemmar dragna varuväxlar. Dessas sammanlagda belopp uppgick vid nyssnämnda tidpunkt till 19 000 kronor. Beloppet har därefter stigit, när centralkassan låtit överflytta all diskontering av lokalföreningarnas kundväxlar till jordbrukskassorna. Ifrågavarande diskonteringskrediter nådde sitt maximum i juli 1945 med 76 000 kronor fördelade på aderton föreningar. Den 31 oktober 1945 hade beloppet sjunkit till omkring 56 000 kronor fördelade på fjorton föreningar. Av sistnämnda belopp hade nära 21 000 kronor kunnat rymmas inom vederbörande föreningars författningsenliga lånerätt i centralkassan, och det är följaktligen för närvarande endast ett kreditbehov på några få 10 000-tals kronor, som skulle tillgodoses genom den ifrågasatta lagstiftningen. Till jämförelse må nämnas, att de jordbruksekonomiska föreningarna på Gotland i juli 1945

hade krediter i jordbrukskasserörelsen å sammanlagt ca 641 000 kronor, varav 456 000 kronor utgjordes av krediter till lokalföreningar. Dessa föreningars och centralföreningens sammanlagda för bank- och fondinspektionen kända krediter hos penninginstitutioner på Gotland uppgingo samtidigt till omkring 3,2 milj. kronor.

Nämnda siffror visa, att föreliggande fråga har mycket ringa betydelse och därjämte en ytterst begränsad lokal räckvidd. Lagstiftningen skulle tillkomma allenast med hänsyn till förhållandena på Gotland.

Bedömes härefter frågan ur kreditsäkerhetssynpunkt bör anmärkas, att av de till Gotländska lantmännens centralförening anslutna lokalföreningarna flertalet har en förhållandevis obetydlig rörelse. Det egna kapitalet är vanligen ganska ringa, understundom endast några 100-tal kronor. I organisatoriskt avseende äro föreningarna ofta svagt utrustade och i en del fall ha de mest självklara ordningskrav åsidosatts. Det finns sålunda föreningar — även sådana som åtnjuta stora krediter i centralkassan — som år efter år underlåta att upprätta bokslut och hålla föreningsstämma. En förening, vars egna kapital (av beskaffenhet att kunna läggas till grund för krediter i jordbrukskasserörelsen) icke uppgår till mer än 850 kronor men vars engagement i kreditinrättningar på Gotland belöpa sig till åtminstone 47 000 kronor, har icke upprättat bokslut för vare sig 1943 eller 1944.

Med hänsyn till vad nu sagts och till bankoutskottets år 1942 gjorda uttalande, däri manas till försiktighet vid kreditgivningen till de ekonomiska föreningarna, skulle det kunna ifrågasättas, om lokalföreningarna på Gotland borde erhålla krediter ens till den i jordbrukskasseförordningen angivna maximigränsen. Även utskottets påpekande, att ifrågavarande föreningar ofta åtnjuta krediter utanför jordbrukskasserörelsen är här tillämpligt. Av de till centralkassan på Gotland anslutna jordbruksekonomiska föreningarna ha åtskilliga till och med mycket stora krediter på annat håll.

I belysning av vad nu sagts framstår det som ännu mera betänkligt att öka möjligheterna för ifrågavarande föreningar att erhålla krediter inom jordbrukskasserörelsen. Det förtjänar i detta sammanhang att framhållas, att den föreslagna anordningen dispenserar från icke endast regeln, att jordbruksekonomisk förening må erhålla krediter till högst ett belopp, som motsvarar fyra gånger föreningens eget kapital, utan även reglerna att centralkassas sammanlagda utlåning till sådana föreningar icke må överstiga en tiondel av kassans totala utlåning, och att till en och samma förening ej må beviljas lån till högre belopp än som motsvarar en tjugofemtedel av den totala utlåningen. En sådan utvidgning av ekonomisk förenings lånemöjligheter inom jordbrukskasserörelsen, som här avses, står direkt i strid med bankoutskottets i restriktivt syfte gjorda uttalande.

Även med hänsyn till föreningarna själva torde bibehållandet av de nuvarande gränserna för kreditgivningen vara att rekommendera. Förhållandet mellan eget och främmande kapital är — även bortsett från ifrågavarande diskonteringskrediter — ur företagsekonomisk synpunkt mycket ofördelaktigt. Det vill synas som om för åtskilliga av de berörda föreningarna en minskning av skuldsättningen, ej en ökning av densamma vore den för ögonblicket mest angelägna åtgärden. Här som eljest inom näringslivet gäller regeln, att en sund utvidgning av rörelsen icke kan ske utan motsvarande ökning av företagets inre styrka. På lång sikt borde den naturliga målsättningen för föreningarna vara att icke låta omsättningen och därmed skuldsättningen öka i vidare mån än som kan anses försvarligt med hänsyn till det egna kapitalets tillväxt. Att genom särskilda lagstiftningsåtgärder befrämja en

ökad skuldsättning i förhållande till det egna kapitalet kan därför från nyss berörda synpunkter icke vara välbetänkt.

1945 års bankkommitté, som jämväl avstyrkt förslaget, har i huvudsak anfört följande.

Den föreslagna uppdelningen av de ekonomiska föreningarnas förbindelser i sådana som belasta föreningarnas lånerätt i centralkassan och sådana som icke belasta denna lånerätt utan föras å vederbörande acceptanters konto i jordbrukskassorna, är ur allmänna ekonomiska synpunkter betänkelig och gör de i författningen givna reglerna om begränsning av ifrågavarande kreditgivning illusoriska. Det kan sålunda ur kreditsäkerhetssynpunkt icke vara lämpligt att de föreningar, om vilka här är fråga, skola kunna utan begränsning erhålla krediter i centralkassorna genom att där diskontera kundväxlar, detta så mycket mindre som föreningarna ofta åtnjuta mycket betydande krediter på annat håll. Av bank- och fondinspektionens i ärendet avgivna utlåtande, vilket varit för kommittén tillgängligt, synes också framgå, att föreningarnas behov av ökade kreditmöjligheter i promemorian mycket överdrivits.

Jordbrukskreditkassans förslag att det skulle få ankomma på kassan att fatta slutligt avgörande om jordbrukskassornas verksamhetsområden har avstyrkts av samtliga myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i denna del. Därest en sådan ändring i nu gällande bestämmelser ansåges önskvärd, att verksamhetsområdena ej skulle behöva angivas i jordbrukskassornas stadgar, vore det dock, enligt vad i yttrandena framhållits, påkallat att det allmänna bibehölles vid bestämmanderätten rörande verksamhetsområdenas gestaltning. Denna rätt borde då antingen som hittills utövas av länsstyrelserna eller ock möjligen överflyttas till bank- och fondinspektionen.

Emot förslaget om författningsändring i syfte att medgiva rätt för centralkassa och jordbrukskassa att förvärva andelar i fastighetsförening ha sparbanksinspektionen samt fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken icke haft något att erinra. Bank- och fondinspektionen, som ej heller haft något att invända mot förslagets syfte, har ifrågasatt, huruvida icke även utan en sådan ändring centralkassa och jordbrukskassa skulle vara berättigade att förvärva andel i bostadsrättsförening, som upplåte lokal för kassans inrymmande. Svenska sparbanksföreningen har framhållit, att även för sparbankernas del förelåge behov att få förvärva andelar i fastighetsföretag. Ändringsförslaget borde därför enligt föreningens åsikt vila i avbidan på en allmän översyn av lagstiftningen för penninginstitutet.

Förslaget om medgivande av rätt för jordbrukskassa att bevilja kredit å t funktionärer utan förhandsprövning av centralkassa har icke vunnit anslutning i något av de avgivna yttrandena. Flertalet av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna har tvärtom ansett förhandsprövningen ändamålsenlig och lämplig, särskilt i betraktade av att ifrågavarande funktionärers krediträtt icke vore underkastad de strängare restriktioner som gällde för styrelseledamöter och tjänstemän i banker.

Departementschefen.

I likhet med vad som gäller för andra kreditanstalter har rätten för centralkassorna att in- och upplåna penningar utöver vad som motsvarar vissa såsom särskilt säkra ansedda placeringar ställts i viss relation till kassornas tillgångar i fonder och insatskapital. I sistnämnda avseende har för centralkassorna liksom för sparbankerna såsom maximum för inlåningen fastställts ett belopp motsvarande 12 $\frac{1}{2}$ gånger fonder och insatskapital.

Under de senaste åren har en betydande stegring av centralkassornas in- och utlåning ägt rum, varemot, såsom framgår av jordbrukskreditkassans framställning, det egna kapitalet i allmänhet icke har tillvuxit i förhållandevis samma omfattning. Härav följer, att marginalen mellan den högsta tillåtna och den faktiska inlåningen minskats, och i några fall har till och med gränsen för inlåningsrätten tangerats. I detta läge föreligger uppenbarligen skäl att överväga åtgärder i syfte att åstadkomma ett vidgat underlag för den fortsatta inlåningen.

Den såväl med hänsyn till kasserörelsens stabilitet som från andra synpunkter mest tillfredsställande utvägen att bredda centralkassornas inlåningsunderlag är att förstärka reservfonderna. Det är därför enligt min mening angeläget, att centralkassorna ägna den största uppmärksamhet häråt. Enligt vad jordbrukskreditkassan yttrat torde det dock ej vara möjligt att för närvarande uteslutande lita till en utbyggnad i detta avseende. En annan möjlighet är att söka bereda rörelsen ökad kapitaltillgång genom frivilliga insatser i jordbrukskassorna. För att på denna väg skall kunna åstadkommas någon kapitaltillförsel av betydelse är det uppenbarligen nödvändigt att, såsom jordbrukskreditkassan framhållit, möjlighet öppnas att lämna medlemmarna skälig avkastning å det insatskapital de frivilligt tillskjuta. Härför förutsattes, att eftergift göres med avseende å det i 56 § uppställda kravet att minst 75 procent av jordbrukskassas årsvinst skola avsättas till reservfonden. Då man emellertid icke torde kunna bortse från att det i reservfonderna bundna kapitalet är mera stabilt än det frivilliga insatskapitalet och det även av andra skäl måste anses angeläget, att avsättningarna till reservfonderna icke helt upphöra, synes mig utdelning å frivilliga insatser böra få ske först sedan någon del av vinsten, förslagsvis 25 procent, blivit avsatt till reservfonden. I överensstämmelse med den terminologi som i fråga om centralkassornas vinst-disposition begagnats i 27 § synes vad som sålunda kan av jordbrukskassas vinst komma att utdelas till medlemmarna å deras frivilliga insatser böra betecknas icke som ränta utan som utdelning.

Den ändring i reglerna om användningen av jordbrukskassas vinst jag sålunda vill tillstyrka torde böra verkställas genom att i 56 § mellan andra och tredje styckena infogas ett nytt stycke med innehåll som nyss angivits. Därav föranledas även ett par mindre ändringar i det nuvarande tredje stycket.

I detta sammanhang synes mig vidare böra beaktas frågan om förbättrande av de jordbruksekonomiska föreningarnas möjligheter att erhålla kredit i

centralkassorna genom diskontering av varuväxlar. Av bland annat organisatoriska skäl och med hänsyn till centralkassornas större möjligheter att bedöma de ekonomiska föreningarnas kreditvärdighet ha föreningarna utestängts från möjlighet att erhålla kredit i jordbrukskassorna och i stället hänvisats till centralkassorna. En förenings lånerätt därstädes har begränsats sålunda, att krediten icke får överstiga ett belopp motsvarande fyra gånger föreningens eget kapital, varjämte föreskrivits, att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksekonomiska föreningar icke får överstiga en tiondel av kassans hela utlåning och att till en och samma förening ej må beviljas lån till högre belopp än som motsvarar en tjugofemtedel av kassans sammanlagda utlåning. Jordbrukskassemedlemmen är däremot för erhållande av kredit inom kasserörelsen hänvisad till vederbörande jordbrukskassa. Denna uppdelning av kreditgivningen har föranlett ovisshet huruvida inom kasserörelsen kunnat diskonteras vissa av jordbruksekonomiska föreningar utställda och av jordbrukare accepterade växlar, ehuru mot desamma ur säkerhetssynpunkt i och för sig icke varit något att invända. Oavsett om acceptanten äger utnyttjad kreditmöjlighet i jordbrukskassa nödgas nämligen föreningen vända sig till annat kreditinstitut än centralkassan för att få växeln diskonterad, därest någon av de nyss angivna gränserna för föreningens möjlighet att erhålla kredit skulle överskridas genom diskonteringen.

I betraktande av att acceptanten-jordbrukaren är den i sista hand betalningsskyldige och föreningens förpliktelse reellt närmast är att anse som en ansvarsförbindelse, kunde ifrågasättas att vid växels diskontering fästa avseende i huvudsak vid jordbrukarens och endast i mindre mån vid föreningens kreditvärdighet. Emellertid skulle det själfallet vålla centralkassorna avsevärt besvär, om de vid prövning av framställningar om diskontering av varuväxlar regelmässigt skulle träffa sitt avgörande i första hand på grundval av en utredning rörande acceptantens förhållanden, om dennes medlemskap och eventuellt utnyttjade lånerätt i jordbrukskassa. För de fall då växelbeloppet rymmes inom föreningens medgivna kredit synes mig något behov av ett sådant bedömande vid växeldiskonteringen ej heller föreligga.

Däremot torde för det fall, att föreningens lånerätt skulle överskridas genom diskonteringen, möjlighet böra förefinnas att taga hänsyn även till acceptantens krediträtt inom kasserörelsen. Till de i 34 § upptagna reglerna om jordbruksekonomisk förenings möjlighet att erhålla kredit i centralkassa synes mig böra göras ett tillägg av innebörd, att sådan förening utan hinder av eljest gällande begränsningar må kunna erhålla kredit för varuväxel, som dragits av föreningen och accepterats av jordbrukskassemedlem, därest centralkassan — efter inhämtande av upplysningar från jordbrukskassan — finner sådana förhållanden föreligga, att acceptanten skulle i enlighet med de i 59 § meddelade bestämmelserna rörande dennes lånerätt och med hänsyn till omfattningen av honom redan lämnad kredit kunna i jordbrukskassan erhålla lån till belopp som motsvarar växelsumman. Detta innebär att krediten med hänsyn till den däremot svarande tillgång, som acceptantens betalningsskyldighet innefattar, icke behöver inräknas i den föreningens skuldsumma, för

vilken fordras täckning i föreningens tillgångar, och ej heller måste falla inom de eljest gällande maximigränserna för centralkassans utlåning till föreningar. Med växel som avser betalning för levererade varor torde böra likställas växel som tillkommit för likvidering av fordran på grund av tjänster, vilka tillhandahållits jordbrukare t. ex. av maskinföreningar.

När centralkassa med tillämpning av den sålunda förordade särskilda regeln medgivit diskontering av växel, bör därigenom acceptantens lånerätt i jordbrukskassan anses ha tagits i anspråk till belopp som motsvarar växelsumman. För att detta skall kunna vederbörligen beaktas av jordbrukskassan torde böra föreskrivas skyldighet för centralkassan att ofördröjligen underrätta jordbrukskassan om diskonteringen. Det torde få förutsättas att i praktiken meddelande kommer att lämnas även när växel blivit inlöst. Med hänsyn till att ifrågavarande kredit redan från början är tidsbegränsad synes det dock ej nödvändigt att föreskriva underrättelseplikt i detta avseende.

Såsom bank- och fondinspektionen i sitt yttrande förutsatt torde det stundom kunna inträffa, att viss kredit då den beviljas kommer att påföras vederbörande förening men att, då ökat kreditbehov därefter inträder för föreningen, fråga uppkommer om beredande av möjlighet för den nya kreditens beviljande genom att, efter de grundsatser som angivits i det föregående, överföra den förut beviljade växelkrediten på acceptanten. Något principiellt hinder häremot synes ej böra föreligga, och frågan om en sådan överflyttning torde böra behandlas i enahanda ordning som en ny diskontering.

Den nu förordade ökade diskonteringsmöjligheten förutsätter, såsom framhållits i förenämnda promemoria, en intim samverkan mellan centralkassorna och jordbrukskassorna. Det är sålunda av vikt, att de förra kunna snabbt få behövliga upplysningar för bedömning av diskonteringsfrågan och att de senare erhålla möjlighet att genast beakta den belastning som diskonteringen bör föranleda å acceptantens konto.

De båda sålunda föreslagna författningsändringarna torde böra träda i kraft omedelbart efter utfärdandet.

De i jordbrukskreditkassans framställning i övrigt framlagda förslagen synas mig, bland annat med hänsyn till den pågående utredningen om kreditväsendets omorganisation, icke böra för närvarande föranleda någon åtgärd.

I överensstämmelse med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats härvid fogade förslag till *förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor*.

Föredraganden hemställer härefter, att nämnda förslag till förordning måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:st Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Benno Gårdsten.